

Alkas.lt

Alkas.lt yra 100 nuošimčių visuomeniniais ir savanoriškais pagrindais sukurtas ir nuolat atnaujinamas internetinis dienraštis

alkas.lt Printed on 2024 11 12

D. Razauskas: „Pagonybės“ niekuomet niekur pasaulyje nėra buvę

July 11, 2020

Kategorijos: Kultūra, Lietuvos kelias, Nuomonių ratas, Politika ir ekonomika, Religija, Visi įrašai, Visuomenė

Žymos: baltų simboliai, Dainius Razauskas, krikščionybė, pagonybė, pasaulėvaizdis, pažinimas, religija, religijotyra, religinės bendruomenės, Romuva, Romuvos pripažinimas, sąmonė, sąmoningumas, tikrovė, tolerancija, ženklai, žinojimas, žyniai

Humanitarinių mokslų daktaras, mitologijos tyrinėtojas Dainius Razauskas sako, jog senojo tikėjimo tradicija „Romuvos“ bendruomenėje Lietuvoje nėra „rekonstruojama“ ar „mėgdžiojama“ – tai natūrali mūsų protevių religijos tąša, giliai įsišaknijusi baltų sąmonėje. „Kas imasi ne paviršutiniškai mėgdžioti, o pažinti, tas savaimė ją (tradiciją – aut. past.) tęsia. Seno ažuolo nereikia drožti – jis pats sudygs iš žemėn kritusios ir pavasario sulaukusios gilės. O ta gilė – tai gyvas sąmoningumas, nubudusi gyva sąmonė, suleidusi dėmesio šaknis į pernykščius lapus ir trūnėsius“, – į klausimą apie tai, ar įmanoma sugrąžinti senąją religiją, atsakė Lietuvos baltų tikėjimo bendruomenės „Romuva“ Garbės vaidila D. Razauskas.

– Esate mitologijos tyrinėtojas, humanitarinių mokslų daktaras. Dėl nuopelnų Lietuvos baltų tikėjimo bendruomenei „Romuva“ Jums buvo suteiktas Garbės vaidilos vardas. Kodėl savo gyvenimą paskyrėte

šios srities tyrinėjimui? Ką Jums reiškia pagonybė, senųjų dievų panteonas? Ar tai domina Jus tik kaip mokslininką, tyrinėtoją, o gal tai yra ir tikėjimo (pasaulėjautos) atrama Jums pačiam?

– Nemanau, kad galėtų taip būti, kad žmogus viena dirba ir mąsto – diena po dienos, visą gyvenimą, o jo pasaulėjauta, ar veikiau pasaulėvoka, pasaulėžiūra – kažkur kitur. Jei taip, tai žmogus ligonis, skilusios sąmonės, arba dirba visai nemielą, ne savo darbą, kurio nekenčia. Visa mano religijotyra ir mitotyra kilo iš vieno vienintelio Klausimo, sunkiai ištariamo žodžiais. Ir iki šiol manau, dabar jau giliai esu tuo tikras, kad šis neištariamas Klausimas yra svarbesnis už visus dalinius atsakymus, kuriais ilgainiui aplimpa. Dėl labai paprastos priežasties: šis Klausimas – tai gyva sąmonė, gyvas sąmoningumas čia ir dabar, kuris kaip deimantinis gražtas prasigręžia pro visus sustingusius, užšalusius, užkietėjusius atsakymus, su kokiais tik žmogaus sąmonė susiduria. Klausimas – tai pats gyvas žmogus, gyva dvasia, o atsakymai – tarsi peraukę nukarpyti nagai. Bet koks atsakymas yra daiktas (tarkime, vidinis daiktas), stebinys, o gyva sąmonė – stebėtojas, ji nuolat Klausia.

Vienas ar kitas „tikėjimas“ – visuomet tam tikrų atsakymų sistema, kurios, tarsi luošys ramento, griebiasi gyva savimi pačia nepajėgusi patikėti sąmonė. Todėl iš esmės tai netgi nėra tikėjimas. Veikiau visai priešingai – netikėjimas. Nes vienintelis dalykas, kuriuo sąmonė iš tikrųjų gali patikėti arba nepatikėti, tai ji pati. Savimi pačia nepajėgusi patikėti sąmonė kaip tik ir griebiasi „tikėjimo“, kad turėtų ko laikytis įsikabinusi, įbedusi akis į savo „tikėjimą“ lyg vinį į sieną. Tai ne „tikėjimas“, o nesubrendėlių arba dvasios neįgaliųjų vežimėlis. Norint patį save įtikinti tokiu apsišauktu „tikėjimu“, būtina į jį „atversti“ kitus (tiksliau, priversti per visokius gąsdinimus ir gundymus). Ir kuo daugiau „atversi“, tuo pačiam atrodo įtikimiau. Siekiant suvilioti kitus, reikia savo „tikėjimą“ pristatyti kaip „patį patį“, o visas kitas pasaulėžiūras ir pasaulėjautas – kaip prastesnes, nevykusias, niekam tikusias. Taip ir atsiranda „pagonybė“ – kaip visa, kas nėra „pats geriausias vienintelis tikras MANO tikėjimas“. Objektyviai tokio dalyko kaip „pagonybė“ nėra ir išvis niekuomet niekur pasaulyje nėra buvę, apie tai neseniai jau yra tekę kalbėti.

– Ką Jums, kaip mokslininkui, reiškia tai, jog Jūsų tyrinėjamos religijos išpažinėjai įvertino Jūsų nuopelnus suteikdami Jums Garbės vaidilos vardą?

– Na, žmogui džiugu, kai pavyksta šį tą nuveikti ir kiti tai įvertina. Kas to nėra patyręs, iš visos širdies patariu pamėginti.

– Šiais laikais dažnai kalbame apie toleranciją. Kaip manote, kodėl praėjusių metų birželį senovės baltų religinei bendrijai „Romuva“ valstybės pripažinimas nebuvo suteiktas, nors ši bendrija Lietuvoje turi gilią tradiciją?

– Matote, kalbėti apie toleranciją ir toleruoti – ne tas pat. Taip pat kalbėti apie pagarbą – ir gerbti. Kalbėti apie meilę – ir mylėti. Kalbama šiaip jau visai kitais tikslais. Kalbama norint pasisavinti, priskirti sau, pasikabinti sau dar vieną medalį. Štai ant mano sutanos „meilės“ medalis, štai „pagarbos“ medalis, štai „tolerancijos“ medalis – visi įmanomi medaliai! Mylėti, gerbti ar bent toleruoti visai nėra nerūpi, tokio tikslo nėra ir niekada nebuvo. Iš tikrųjų toleruojama tik tai, ko nepajėgiama sunaikinti, o sunaikinti šiaip jau reikėtų viską, kas tik nėra tasai MANO „tikėjimas“. Visus „pagonis“.

Tiesa, pati „Romuvos“ bendruomenė neturi tokių jau gilių tradicijų, tačiau su kaupu jos įdirbis pakankamas, kad būtų pripažinta, ir to gana. Ji tik atstovauja praamžei senajai tradicijai. Aš tai suprantu kaip savotišką sodą ar darželį, kuriame galima kai ką užauginti, pavyzdžiui, ažuolą. Žinoma, tai ne tas pats senas ažuolas, kuris buvo pikty įsibrovėlių nukirstas, bet iš tos pačios gilės. Todėl šia prasme vis dėlto tas pats. Bet svarbiausia leisti jam augti. Šiaip jau gyvam ažuolui kažkieno pripažinimas ar nepripažinimas – antraeilis dalykas. Nebent kaip tvorelė aplinkui

su užrašu, kad medis saugomas valstybės. Svarbiausia, kad jis gyvas, ir kirkš nekirtęs, o vis tiek pavasarį išleis želmenį. Nes tai pačios gyvybės želmuo. Net ją apsėdęs ir pakandęs parazitas negali jos visai nudaigoti, nes tada mirtų ir pats.

– Svarstant romuviečių klausimą Seime, pripažinimui didelę įtaką turėjo Lietuvos vyskupų kreipimasis. Prieš kelis šimtus metų būtent dėl krikščionių bažnyčios veiklos buvo sunaikinti paskutiniai pagonyns. Nejaugi dar vis tebesame priešai? Kur glūdi šios priešpriešos šaknys? Ar ši problema tebėra aktuali, kad net XXI-ame amžiuje dėl romuviečių bendrijos įteisinimo atvirai reaguoja aukštieji bažnyčios vadovai?

– Tai, ką aš manau, tiesiai šviesiai baisu pasakyti, o jums bus baisu išgirsti. O aš manau, kad krikščionybėje nuo pat susidūrimo su ja įsikūnijo neapykanta Lietuvai ir lietuvybei, lietuviškumui. Pradžioj iš vokiečių ir rusų (stačiatikių) pusės, paskui iš lenkų, o galiausiai šia neapykanta Lietuvai persiėmė patys lietuviai krikščionys. Siekiant sušvelninti šią nuožmią neapykantą pačiam sau, buvo sukurtas „krikščioniškos Lietuvos“ vaizdinys, iš pradžių kone visai betautės, rusėniškos ar lenkiškos (LDK), paskui, tarpukariu – jau tautinės. Visai taip pat Lietuvą okupavę Sovietai kūrė „Tarybų Lietuvą“, vadovaudamiesi principu – socialistinis turinys, tautinė forma. Taip ir „krikščioniškoje Lietuvoje“ nėra ar bent jau privalo nebūti jokio lietuviško turinio – vien tautinė forma. Tie patys privalomieji krikščioniški stabai, tik leista juos savaip išsidrožti. O tai jau lietuviško liaudies meno tradicija! Liaudiškasis pamaldumas!

Iš tikrųjų, iš dvasinių organizacijų Lietuvai atstovauja ar bent jau stengiasi atstovauti vienintelė „Romuva“. Sakau – iš organizacijų, nes pavienių neorganizuotų lietuvių, tikiuosi, dar yra likę daugiau... Deja, taikos tikėtis sunku. Manau, kad jei tik galėtų, krikščionys Lietuvą sunaikintų nedelsiant, dabar pat, vėl užleistų Lenkijai (nes Rusija dabar viešai nepopuliari), ir pirmieji tai padarytų savi išdavikai.

– Kodėl pasisakiusiems „prieš“ buvo taip svarbu, kad baltų tikėjimas nebūtų tolygus kitoms, Lietuvoje legaliai veikiančioms religinėms bendrijoms?

– Dėl labai paprastos priežasties: nes jie tų „baltų“ – t. y. lietuvių ir latvių, drauge su kitomis, jau išnaikintomis tautomis – iš visos savo perkreiptos širdies nekenčia. Dėl to ir su Latvija vertų draugiškų santykių užmegzti nepavyksta: mat „tikėjimas“ truputį skiriasi!

dr. Dainius Razauskas | Alkas.lt, J. Vaiškūno nuotr.

– Kaip manote, ar romuviai, kurių veikla buvo ypač svarbi mūsų tautinės savimonės formavimuisi sovietmečiu, sulauks lygiaverčio pripažinimo, kaip ir kitos Lietuvoje esančios religinės bendruomenės?

– Jeigu žmonėse nubus Lietuvos dvasia, tada sulauks. O jeigu nenubus – tada nesulauks, nes nebebus nei kam jo sulaukti, nei kam suteikti.

– Kokia Baltų tikėjimo bendruomenių padėtis yra mums giminiškoje Latvijoje? Ar Baltų tikėjimo bendruomenės Latvijoje yra įteisintos?

– Taip, latvių dievturiai (oficialiai Latvijos dievturių sandrauga) yra pripažįstami nuo tarpukario, jau apie 100 metų.

– O kokia neopagoniškujų tikėjimų teisinė padėtis kitose Europos šalyse? Ar yra daug senųjų tikėjimų išpažinėjų? Ar daugėja žmonių, atsigręžiančių į savo šaknis? Ar šis procesas kaip nors kinta, pulsuoja? Ar pokyčiai susiję su politine, ekonomine šalies (ar šalių) situacija?

– O, tai mokslinio darbo vertas klausimas! Siūlau jį užduoti kam nors kitam, pavyzdžiui, Lietuvos religijotyrininkų draugijos pirmininkei dr. Mildai Ališauskienei. Iš savo pusės – tik sudrausčiau nuo „pagonybės“ ir ypač „neopagonybės“ terminų. Romuviai patys savęs „pagonimis“ nevadina, o vis dėlto terpiami į „neopagonių“ lentyną. Tai ne mokslinis terminas, o krikščioniška ideologema, už kurios nėra nieko daugiau, tik savimeilė, savisvarba ir visų kitų niekinimas.

– Nuo mažens girdime apie pagonybę, kaip apie protėvių religiją, tačiau kritikai sako, jog rekonstruoti šio senojo tikėjimo neįmanoma, nes šventraščių nebuvo, o rašytiniai šaltiniai apie tikėjimą – neišlikę. Tačiau romuviečiai turi savo žynius, rengia apeigas. Kaip manote Jūs, ar galima sugrąžinti senąją religiją?

– Matote, nieko *seno* sugražinti nėra įmanoma. Viskas be paliovos gimsta ir miršta, miršta ir (at)gimsta. Senas nukirstas ažuolas jau supuvo. Jeigu kas norį jį „rekonstruoti“, t. y. atstatyti, tai, geriausiu atveju, išeis tik iš kito, dabartinio nupjauto ažuolo išdrožtas stulpas. Tokia „rekonstrukcija“ yra juokinga: tai kaip žaisti indėnus: kad ir kaip įsijausi, įsitrauksi, apsitaisysi visas kutosais ir plunksnomis, vis tikru indėnu netapsi! Kaip tik šitaip, beje, elgiasi krikščionybė, tai būdinga „tikro krikščionio“ būsenai: be paliovos iš paskutiniųjų sprauti savo sielą į iš anksto sukurtą jai Prokrusto lovą, ir kuo labiau netelpa, tuo atkakliau, įnirtingiau. Tikrų dalykų nereikia „rekonstruoti“, kaip nereikia „rekonstruoti“ pačios tikrovės. Ją reikia pažinti. Nuolat, be paliovos. Kaip tas pradžioje minėtas Klausimas. Gyvas sąmoningumas, kuriam nereikia teisintis. Vos tik prasimerkia gyvas sąmoningumas, visa tikrovė iškart čia.

Tada galima ką tik nori išsiaiškinti, atskleisti, pažinti, tik tai jokia „rekonstrukcija“, nebent mokslinė. Gyvas būties pažinimas ir drauge ankstesnių jos pažinimo lyčių pažinimas, einantis koja kojon. Juk pats žodis *žynys* reiškia, kad senosios tradicijos dvasininkams svarbiausia buvo *pažinimas* ir *žinojimas*, pagal tai jie ir tapo taip pavadinti. Taigi, kas imasi ne paviršutiniškai mėgdžioti, o pažinti, tas savaime ją tęsia. Seno ažuolo nereikia drožti – jis pats sudygs iš žemėn kritusios ir pavasario sulaukusios gilės. O ta gilė – tai gyvas sąmoningumas, nubudusi gyva sąmonė, sulėidusi dėmesio šaknis į pernykščius lapus ir trūnėsius.

– Kokius skirtumus kaip tyrinėtojas įžvelgiate tarp senųjų pagonių papročių ir dabartinių, neopagonių, papročių?

– Na, papročiai visuomet kažkiek skiriasi, nuolatos kinta. Net kai darote tai, ką esate *papratęs*, neišvengiamai darote tai jau bent kiek kitaip. Ta proga atkreipčiau dėmesį į pačius žodžius *paprotys*, *paprasti*. Tai tos pačios šaknies žodžiai kaip *protas*, *suprasti*. O tai ir yra svarbiausia: kai nubunda *protas*, *paprotys* darosi antraeilis. Svarbiausia – gyvas sąmoningumas, nepažabojamas ir neužgniaujamas Klausimas. Aštrus kaip kalavijas priešui ir gydantis kaip chirurgo skalpelis ligoniui.

– Kokią prasmę žmogui turi šventės, jų pasikartojimo ciklai, ritmika? Ar šiuolaikinis, XXI – ojo amžiaus žmogaus švenčių šventimo būdas turi bendrumo su tuo, kaip šventes švėsdavo mūsų protėviai?

– Šventės esmę irgi atskleidžia pats žodis: *švęsti* – tai daryti *šventa*. Kaip *niekinti* reiškia daryti, kad ten, kur buvo kažkas svarbaus ir prasmingo, neliktų *nieko*, lygiai taip ir priešingai: *šventinti*, *švęsti* reiškia daryti, kad ten, kur viskas atrodė beprasmiška, rastųsi kažkas prasminga ir *šventa*. Todėl tikra šventė – tai prasmės steigimas ir palaikymas. Beje, *prasmė* – irgi tos pačios šaknies žodis kaip *suprasti*, *protas* ir *paprotys*. Tikra *paprotinė šventė* arba *šventinis paprotys* – tai šventos prasmės steigimas ir palaikymas. Jeigu šventė paprotina, jei po šventės gyvenimas prasmingesnis – tai tikra paprotinė šventė.

– Kokius pagoniškus papročius, ženklus, apeigas perėmėme, bet pamiršome jų kilmę?

– „Pagonišku“ – jokių. O šiaip – visus. Daug jų, apsėstų krikščionybės, bet vos tik prisimename ir atpažįstame jų kilmę, jie iškart sugrįžta. Pavyzdžiui, Kalėdos – naujos saulės nukalimo, naujos Šviesos gimimo šventė. Juk istorinio Kristaus, jei toks ir buvo, gimtadienis nėra žinomas, ant Kalėdų jis tapo užteptas vėliau. Ir taip toliau su visais kitais papročiais, išskyrus nebent kelias smulkmenas.

– Šiais laikais dažnai kalbama apie kultūrų nusavinimą. Populiariu nešioti baltiškų tikėjimų simboliais papuoštus papuošalus, drabužius, perdainuoti senąsias dainas. Štai JAV, indėniškų simbolių, talismanų dėvėjimas, laikomas nepagarba tikriesiems indėnams. Kaip Jūs vertinate baltiškų simbolių naudojimą, dažnai nežinant jų reikšmės?

– Viena vertus, tai tam tikra estetika, stilius. Asmeniškai man vadinamasis „baltišką“ stilius gana artimas, tiesiog estetiškai. (Ypač kai paaiškėjo, kad I tūkstantmečio viduryje baltai mėgo indigo spalvos apdarus, taigi, tos pačios spalvos kaip džinsai.) Antra vertus, estetika neišvengiamai teigia tam tikrą pasaulėjautą, kad ir nesąmoningai. O atskirų simbolių reikšmės – tai jau sąmoningų tyrimų klausimas. Ant tų simbolių jų reikšmė neparašyta, todėl galima ilgai ginčytis. Simbolis apskritai nėra ženklas su viena nustatyta sutartine reikšme, jo gal ir paskirtis – ne tiek teikti atsakymus, kiek kelti klausimus. Pasakyčiau netgi – kelti Klausimą. Žadinti sąmoningumą.

– Ar Jūs pats tikite simbolių galia? Ar jėgą, kurią tikime ženklus turint, jiems suteikiame mes patys? O gal tam tikri ženklai iš tiesų skleidžia apsaugą?

– Ženklas nuo simbolio kaip tik tuo ir skiriasi, kad ženklui reikšmę suteikiame mes patys, o simbolio reikšmę tegalime pažinti ir atpažinti, ir ne vieną. Žinoma, tiek ženklai, tiek simboliai turi jėgos. Pavyzdžiui, šviesoforo ženklai: raudona, geltona, žalia. Jeigu žinai, kuri spalva ką reiškia, sankryžoje gali išlikti gyvas. Argi ne apsauga, ne jėga? Žodis *ženklas* yra *žinoti* šaknies, vadinasi, pagal patį pavadinimą jis mena tam tikrą žinojimą, o žinojimas – jėga. Visos žmonijos technologinės galios remiasi žinojimu, kuris visas yra įrašytas į tam tikrus ženklus ir itin sudėtingas ženklų sistemas, kaip rašto ženklai, matematikos, fizikos ženklai ir t. t. Visi jie sutartiniai.

Simbolio galia kiek kitokia ir kitaip pasireiškia. Simbolis visuomet prašosi interpretuojamas, suprantamas ir perprantamas, ir tuo savaime žadina protą, sąmoningumą. O sąmoningumas ir protas – tai pati svarbiausia, branduolinė, esminė žmogaus galia. Tikėjimas čia niekuo dėtas, tai reikia suprasti. Žinoma, kad suprastumei, turi pasitikėti protu, gyvu sąmoningumu. Tai ir yra tikrasis tikėjimas. Tik kai jo pritrūksta, griebiamasi visokių „tikėjimų“. Jis – ir pagrindinė apsauga, tiek žmogaus, tiek tautos.

Dainius Razauskas | Alkas.lt, J. Vaiškūno nuotr.

– Pagonybė glaudžiai susijusi su gamta. Kaip Jūs vertinate dabartinius gamtos pokyčius: klimato kaitą, taršą, vandens ir kitų gamtos išteklių mažėjimą. Ar tai svarbu Lietuvos pagonių bendruomenei?

– Visi mes gyvename mus supančiame pasaulyje, su visais savo „tikėjimais“ ir be jų. O mus supantį pasaulį sudaro dviejų rūšių daiktai: vieni jame yra savaime, o kiti – pagaminti žmogaus. Gamta mes paprastai vadiname tuos daiktus, kurie yra savaime. Bet atidžiau įsižiūrėję pamatytume, kad ir žmogaus pagaminti daiktai yra pagaminti iš tų, kurie prieš tai buvo savaime. Šia prasme gamta – tai visas mus supantis išorinis pasaulis. Taip pat mūsų vidinį pasaulį sudaro mūsų pačių sugalvotos ar iš kitų perimtos mintys ir visa tai, kas nuo mūsų nepriklauso, į ką mes su visomis savo mintimis remiamės – mūsų prigimtis. O atidžiau įsižiūrėję į savo mintis pastebėtume, kad visos jos tėra įvairaus sąmoningumo prigimties apraiškos. Beje, gamtą ir prigimtį daugelyje kalbų reiškia vienas žodis, pradedant lotynų *natūra*. Šia plačiausia prasme gamta yra viskas, tiek išorėje, tiek viduje. Taip suprasta gamta – tai tiesiog tikrovės sinonimas. Tad tikrasis klausimas – koks mūsų santykis su tikrove?

Iš esmės čia galimos dvi priešingos laikysenos: viena – kliautis tikrove ir ją pažinti, kita – tikrove nepasitikėti ir ją prievartauti. Pastaroji laikysena vidiniame pasaulyje reiškiasi kaip vienoks ar kitoks „tikėjimas“, vienokių ar kitokių išankstinių teiginių sistema, iš visų jėgų primetama tikrovei. Atsakymų sistema, kuriais užgniaužiamas Klausimas. O išoriniame pasaulyje ši laikysena pasireiškia per technologinį smurtą: man nesvarbu, kas yra savaime, svarbus tik mano išankstinis „projektas“, kurį aš per jėgą spaudžiu, diegiu, grūdu tikrovėn.

Vadinamasis „tikėjimas“ iš tikrųjų ir yra toksai išankstinis „projektas“, skirtas per prievartą įgrūsti tikrovėn. Savaime kyla atitinkami lytiniai vaizdiniai, skirtingi santykiai tarp vyro ir moters. Kaip jums atrodo vyras, kuriam moteris tėra „gamtos išteklių“ šaltinis ir priemonė gaminti į save panašius? Parversti ant žemės, pritrėkšti buldozeriu ir įgrūsti savo sėklos „projektą“? Vadinamasis patriarchatas. Arba priešingas kraštutinumasis – sentimentalus infantilas, peraugęs vaikas, atsiprašinėjantis Motinos Žemės, kad negali jos suarti, užsėti ir taip padaryti vaisingą? Matriarchatas. Santykis tarp vyro ir moters simboliškai yra panašus į proto santykį su savo prigimtimi, su tikrove. Pradžioje vaiko protas visai nepajėgus su ja dorotis. Paskui jis šiaip ne taip iš jos glėbio ištrūksta, įsikabinęs kokio nors „tikėjimo“, bet tebėra toks silpnas, kad vos liovęsis prievartauti, tuoj pat vėl suglemba ir ima inkštauti. Tikroji pusiausvyra – tai iš visų „tikėjimų“ šarvų išsirengęs nuogas sąmoningumas. Nepridengtas gyvas dėmesys. Atviras Klausimas, pajėgus be paliovos vesti atsakymus, bet nė viename iš jų neįstringantis. Jeigu norite – nepaliaujama meilė. Tik nepamirštant, jog kalbėjimas apie meilę jos niekada neatstos...